УДК 658.589

СИНЕРГЕТИЧНІ ЕФЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

КРАВЧЕНКО В. О.

кандидат економічних наук

Одеса

Стабільність економічного зростання є запорукою набуття Україною гідного світового статусу в глобалізованому світовому господарстві. Джерела прогресу макроекономічних систем в сьогоденних умовах набувають специфіки, яка пов'язана із наукоємністю й інформаційною насиченістю сучасного ринку. Забезпеченням конкурентоспроможності товаровиробників стають залучення, самостійне створення і комерціалізація новітніх знань та оригінальних ідей. У зв'язку зі вступом у Світову організацію торгівлі особливої актуальності для української держави набуває розбудова інноваційної моделі розвитку як стратегічного напрямку економічної політики. Особливістю даної моделі є механізм дії нового виробничого фактору – інформації, що підвищує ефективність функціонування традиційних факторів виробництва [1]. Наукомісткість продукції інноваційної економіки ґрунтується на технологічному впровадженні у виробництво здобутих наукових результатів, яке здійснюється на рівні окремих суб'єктів господарської діяльності промислової галузі. Отже пріоритетом оновлення вітчизняної економічної системи має стати науково-технічний розвиток виробничих підприємств.

Метою статті є удосконалення наукових уявлень щодо значущості інноваційної активності національних підприємств у розбудові прогресивної технологічної структури економіки України. Для досягнення поставленої мети вбачається за необхідне вирішити низку завдань.

По-перше, дослідити наявний технологічний уклад нашої держави у порівнянні з укладами країн, що є економічними лідерами світу; зіставити інформацію про інноваційну активність вітчизняних й іноземних товаровиробників.

По-друге, надати рекомендації щодо пріоритетних галузей, невід'ємних для технологічного оновлення вітчизняної економіки. По-третє, пояснити переги інвестування інноваційно активних організацій, ніж організацій, що є прихильниками рутинних способів господарювання.

Предметом дослідження є засоби вдосконалення технологічної структури вітчизняної економіки. Об'єктом дослідження обрано синергетичні ефекти інноваційної діяльності промислових підприємств, які розцінюються як додаткова винагорода впровадження нововведень, джерело конкурентних переваг і каталізатор розвитку організації в цілому. Стаття спрямована на обґрунтування гіпотези: заохочення товаровиробників до активізації інноваційних процесів у необхідних галузях забезпечить більші результати господарювання, ніж оптимізація рутинних промислових процесів, і сприятиме переходу України від статусу наздоганяючої індустріальної держави до постіндустріального суспільства [2].

Як зазначив Чухно А. А., місце країни у цивілізаційному процесі визначається технологією [1]. Сукупність однорідних технологій відповідає технологічному укладу – стійкій економічній системі, що має конкретні якісні характеристики щодо домінуючих факторів і галузей виробництва [3]. Згідно оцінок експертів Організації економічного співтовариства й розвитку, економічне зростання держав у 50 рр. XX ст. на 37% пояснювалося науково-технічним прогресом, а на початок XXI ст. – вже на 65% [4]. Даний фактор зумовлює близько 75% приросту продуктивності праці, понад 50% приросту національного доходу, істотно знижує собівартість продукції [5].

В табл. 1 охарактеризовано технологічну структуру економіки України в контексті даних щодо іноземних держав, лідерів виробництва Світового ринку. У наші дні у технологічній структурі США, Японії, країн ЄС домінує П'ятий технологічний уклад. Водночас технології, властиві українській економіці, на 95% належать до Третього і Четвертого укладів (рядок 1 табл. 1) [6]. Згідно оцінок Всесвітнього економічного форуму за 2010 р., країни П'ятого укладу посідають місця першої десятки Рейтингу конкурентоспроможності економіки; Україна – 89 позицію (рядок 2 табл. 1) [7]. Відповідно, якщо у розвинутих країнах на 1 особу приходиться ВВП не менше 70% відносно рівня США, ми маємо 13,4% (рядок 3 табл. 1) [8]. Про високі показники наукоємності виробленої продукції і послуг США, Японією, державами ЄС свідчать дані рядків 4 – 5 табл. 1. Приріст ВВП цих країн на 85–90% забезпечуються саме експортом виробленої високотехнологічної продукції [5].

Питома вага України на ринку наукоємної продукції становить близько 0, 05–0, 1% [5], оскільки в Україні менше 1% товарів вітчизняного виробництва мають параметри високотехнологічних [8]. Високі показники держав-лідерів є наслідком ефективного фінансування НДДКР як основи продукування унікальних знань, що згодом відтворюються у нововведеннях. Питома вага їхніх витрат на НДДКР складає 2 – 3% ВВП щорічно (рядок 6 табл. 1). При цьому основне надходження інвестицій (біля 70%) забезпечує не держава, а приватний бізнес (рядок 7 табл. 1). В Україні спостерігається зворотна ситуація. При переважаючому державному фінансуванні менше 1% ВВП спрямовується на науково-дослідні роботи.

Таким чином, статистично доведено нагальну необхідність технологічно-го наздоганяння розвинутих країн. Пріоритетними об'єктами фінансування мають стати галузі не превалюючого Третього, а прогресивних П'ятого технологічного укладу (газові технології, мікроелектроніка, програмне забезпечення, телекомунікації, роботобудування) і Шостого (біотехнології, нанотехнології, аерокосмічна промисловість, генна інженерія, оптоелектроніка, термоядерна енергетика, мікромеханіка). Водночас необхідно посилити участь приватного бізнесу в інноваційних процесах.

Таблиця 1

Порівняння характеристик технологічної структури економіки України із даними провідних держав світу за 2007 – 2010 рр. [7, 8]

№ з/п	Критерій порівняння	Провідні держави Світової економіки					Україна
		Японія	США	Швеція	Німеччина	Франція	
1	Питома вага технологій за укладами, %:						
	Третій уклад			15%			57%
	Четвертий уклад			20%			38%
	П'ятий уклад			60%			5%
	Шостий Уклад			5%			–
2	Місце країни у рейтингу конкурентоспроможності економіки держави за оцінками Всесвітнього економічного форуму 2010 р.	6	4	2	5	8	89
3	ВВП у розрахунку на 1 особу відносно рівня США (100%)	72,7%	100%	76,8%	73,2%	71,1%	13,4%
4	Питома вага наукоємних послуг в загальному обсязі послуг, %	6,9%	7,0%	8,7%	5,6%	7,3%	0,93%
5	Питома вага високотехнологічної продукції в загальній вартості продукції промисловості, %	16,7%	18,4%	20,7%	11,8%	13,5%	6,7%
6	Питома вага валових витрат на НДДКР у ВВП, %	3,39%	2,61%	3,73%	2,53%	2,09%	0,93%
7	Джерела фінансування НДДКР як основи інноваційної діяльності за окремими країнами, %:						
	бізнес-фінансування	77,7%	66,4%	70,4%	68,1%	52,4%	9,0%
	державне фінансування	15,6%	27,7%	24,6%	27,8%	38,4%	39,1%

Висновки автора, отримані за результатами проведеного аналітичного порівняння, узгоджуються з розробками Афанасьєва М. В., Гриньова А. В., Ілляшенко С. М., Коленського І. Л., Михайловської О. В., Новицького В. С., Стадника В. В., Трифілової О. О. Спільною ідеєю вчених є визнання необхідності розбудови наукомістких приватних виробництв промисловості як невід'ємного кроку національного переходу від наздоганяючого до лідуючого розвитку. Один із підходів до формування інноваційної моделі розвитку української економіки знаходиться у площині економічної синергетики.

Синергетичний підхід представлено здобутками Друкера П., Занга В. -Б., Єрохіної О. А., Дефальдера Е., Кузнєцової С. Б., Малинецького Г. Г., Микитенко В. В., Мочерного С. В., Назаретяна А. П. Нововведення розцінюються як точки структурної біфуркації мікро- і макроекономічних систем – окремих підприємств і економіки держави в цілому. Завдяки ним системи отримують нові якості й розвиваються. Також передбачається, що ефективна взаємодія, цільова узгодженість й комплексність заходів інноваційної діяльності забезпечують досягнення ефекту більшого, ніж очікувався [9]. Науковці довели, що отриманню синергетичного ефекту сприяють властивості внутрішнього середовища організації: гнучкість, взаємо-доповнюваність, взаємовигідність, когерентність, коеволюція, чутливість до змін. Водночас синергетичному ефекту може сприяти зовнішнє середовище підприємства. Ансофф І. увів поняття «інвестиційний синергізм» як опис результату використання підприємствами однієї галузі спільних виробничих потужностей і сировини в умовах трансферу інновації. Розробки вченого продовжили Коупленд Т., Брейлі Р., Мельник Л. Г., Мільнер Б. З., Скоч А. В. Ефект синергії досягається зниженням інвестиційних ризиків при спрямованому фінансуванні інноваційної активності в межах цільової галузі. Характеризується приростом показника окупності інвестицій ROI, що виникає під впливом незапланованого приросту ефектів виробничої діяльності інноваційно активних товаровиробників галузі [10]. Інакше кажучи, значущою перевагою регулярного впровадження нововведень є отримання додаткового результату під дією закону синергії. Це означає не лише зростання капіталу й ефективності господарювання окремих промислових підприємств, а й загальнонаціональний ефект продукування інноваційної моделі розвитку на базі більшої віддачі від інвестованих коштів.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження отримано наступні висновки. Гостроактуальною загальноекономічною проблемою української держави є розвиток галузей П'ятого і Шостого технологічного укладів на базі розширення інноваційної діяльності промислових підприємств. Товаровиробників необхідно зацікавити у впровадженні нововведень до цільових галузей. Перевагою інвестування саме інноваційних проектів є можливість отримання додаткового синергетичного ефекту і наслідкового зниження фінансових ризиків. За словами Стадника В. В., «відправною точкою в обґрунтуванні інвестиційного рішення має стати нововведення, що зможе надати виробничій системі нової якості» [11]. Отже, державним і приватним інвесторам рекомендується, по-перше, обирати для вкладення фінансових ресурсів підприємства галузей П'ятого і Шостого технологічного укладів. По-друге, при обґрунтуванні інвестиційного проекту доцільно першочергово приймати до уваги дані регулярного державного статистичного обстеження інноваційної діяльності промислових підприємств цільової галузі за формою № 1-інновація, надаючи перевагу найбільш інноваційно активним товаровиробни-кам. Дана позиція інвесторів відповідатиме загальнонаціональним економічним інтересам щодо оновлення технологічної структури економіки України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Чухно А. Науково-технологічний розвиток як об'єкт дослідження еволюційної економічної теорії / А. Чухно // Економіка України. – 2008. – №1. – С. 12–22.

2. Федорович Р. В. Моделі, чинники та умови інноваційного розвитку / Р. В. Федорович // Управління розвитком. – 2005. – № 3. – С. 28 – 30.

3. Федулова Л. Технологічна структура економіки України / Л. Федулова // Економіст. – 2008. – №5. – С. 28–38.

4. Макогон Ю. Стратегія інноваційного розвитку України в контексті інтеграції до Європейського Союзу / Ю. Макогон, Т. Медведкіна // Журнал європейської економіки. – 2008. – Т. 7 (№1). – С. 43–57.

5. Колодинський С. Б. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємств / С. Б. Колодинський // Вісник Академії економічних наук України. – 2004. – № 1. – С. 95 – 98.

6. Підгорецька С. М. Роль інвестицій в розвитку галузей вищих технологічних укладів / С. М. Підгорецька // Університетські наукові записки. – 2007. – № 3 (23). – С. 145 – 150.

7. The Global Competitiveness Report 2010 – 2011 [Electronic resourse] / World Economic Forum. – Available from: http: //www3. weforum. org/docs/ WEF_Global CompetitivenessReport_ 20101. pdf.

8. Science, technology and innovation in Europe. Collection: Statistical books / European Commission. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2010. – 269 p.

9. Микитенко В. В. Адаптивна система управління інноваційними процесами на підприємствах / В. В. Микитенко, і. С. гращенко // Проблеми науки. – 2008. – № 4. – С. 32 – 37.

10. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб.: Питер, 1999. – 416 с.

11. Стадник В. В. Теоретико-методологічні основи інвестування розвитку підприємства / В. В. Стадник, Н. І. Непогодіна // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1 (79). – С. 60 – 69.